

Maalahti 2017

Takanebackenin tuulivoimahankkeen arkeologinen esiselvitys

Claess Claesson, geometrinen kartta vuodelta 1650

Jaana Itäpalo 23.1.2017

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu laati arkeologisen esiselvityksen Maalahteen suunnitellun Takanebackenin tuulivoimapuiston suunnittelualueesta. Työn tilaaja on Ramboll Finland Oy. Hankeomistaja on Norra Pörtom Vindpark Ab. Selvitystyö tehtiin tammikuussa 2017. Selvityksessä ei ole tehty maastokäyntejä.

Alueelta ei tunneta arkeologisia kohteita. Ramboll Finland Oy:n vuonna 2015 tekemässä luontoselvityksessä hankealueella havaittiin kivirakenteita, joita arveltiin mahdollisiksi vanhan asumuksen kivijalan jäänteiksi.

Historiallisten karttojen perusteella hankealueella ei ole ollut kiinteää tai kausiluonteistakaan asutusta. Kirjallisuuden, karttatarkastelun ja lidar-aineiston perusteella ei löytynyt tervahautoja tai merkkejä muista elinkeinoista. Alue ei ole ollut suurelta osin maaperän tai korkeussuhteiden perusteella otollista esihistorialliselle asutukselle. Maaperä on suurimmaksi osaksi muokattua talousmetsää, ja muinaiseen ihmistoimintaan liittyviä rakenteita on voinut hävitäkin.

Selvityksessä löytyi yksi kulttuuriperintökohde, Malaxin vanha ratsupolku, Gamla Malax ridvägen. Vuoden 2015 luontokartoituksessa havaittujen kivirakenteiden ikää tai syntytapaa ei voitu varmistaa.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	4
2.2. Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	5
5. Tulokset.....	8
6. Yleiskartta.....	9
7. Kohdehakemisto.....	9
8. Kohdekuvaukset.....	10
9. Aineistoluettelo.....	14

1. Perustiedot

Selvitysalue: Takanebackenin tuulivoimahankkeen suunnittelualue

Hankeomistaja: Norra Pörtom Vindpark Ab

Tilaaja: Ramboll Finland Oy

Laji: esiselvitys

Kenttätyöaika: selvityksessä ei tehty maastokäyntejä

Karttanumerot: TM35-lehtijako MML, P3312L, P3312R (mk 1:20000)

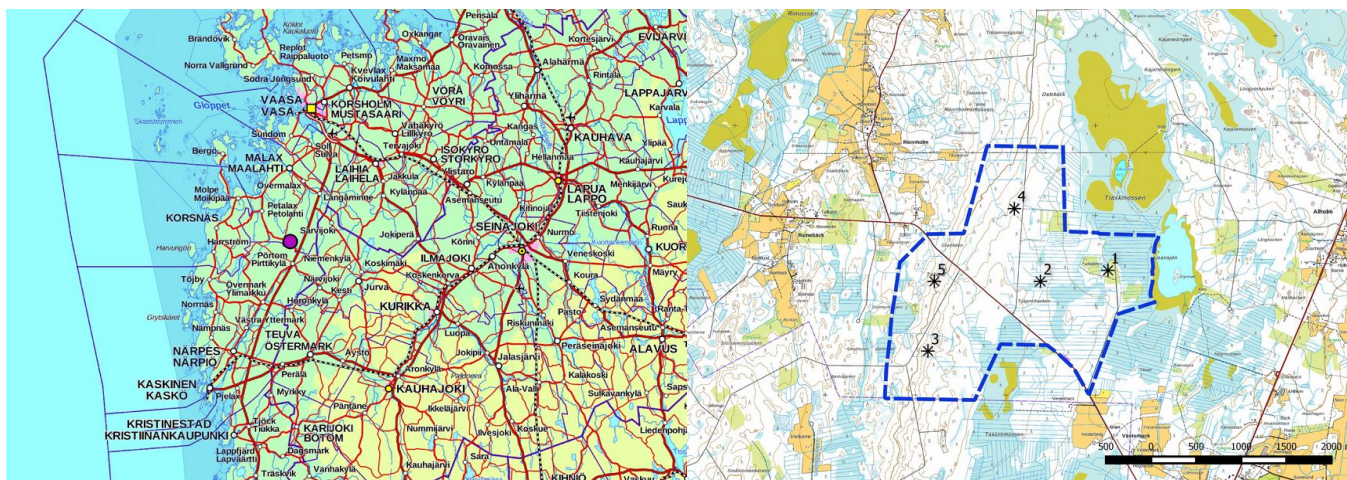
vanha yleislehtijako MML, 124208, 124211 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 30-50 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Aiemmat löydöt: -

Aiemmat tutkimukset: 2015 Ville Yli-Teevahainen, Takanebacken, luontokartoituksen yhteydessä

Hankealueen sijainti punaisena ympyränä. Oikealla hankealueen rajausta ja voimalapaikat 1-5. Taustakartat MML 1/2017.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Maalahteen on suunnitteilla Takanebackenin tuulivoimapuisto. Suunnitelmissa on rakentaa viisi tuulivoimalaa. Suunnittelualue on noin 507 hehtaaria ja se sijaitsee Maalahden keskustasta n. 18 km etelään Maalahden ja Närpiön rajan tuntumassa. Hankealue on pääosin metsätalouskäytössä olevaa metsämaata ja asumatonta. Suunnittelualueelta ei ole tiedossa arkeologisia kohteita.¹ Vuoden 2015 Ramboll Finland Oy:n tekemässä luontokartoituksessa hankealueelta löytyi kivirakenteita, joiden arveltiin olevan mahdollisesti asumuksen perustuksen jäänteitä.

Tämän työn tarkoitus on selvittää onko tai voiko tuulivoimapuiston hankealueella sijaita arkeologisia kohteita. Selvityksessä ei ole tehty maastokäyntejä.

¹ Tunnettujen muinaisjäännösten kohdetiedot esitetään aiempien tutkimusraporttien tietojen mukaan ja Museoviraston ylläpitämän muinaisjäännösrekisterin tietojen mukaan.; Muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit, Maalahti, Närpiö <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

2.1. Tutkimushistoria

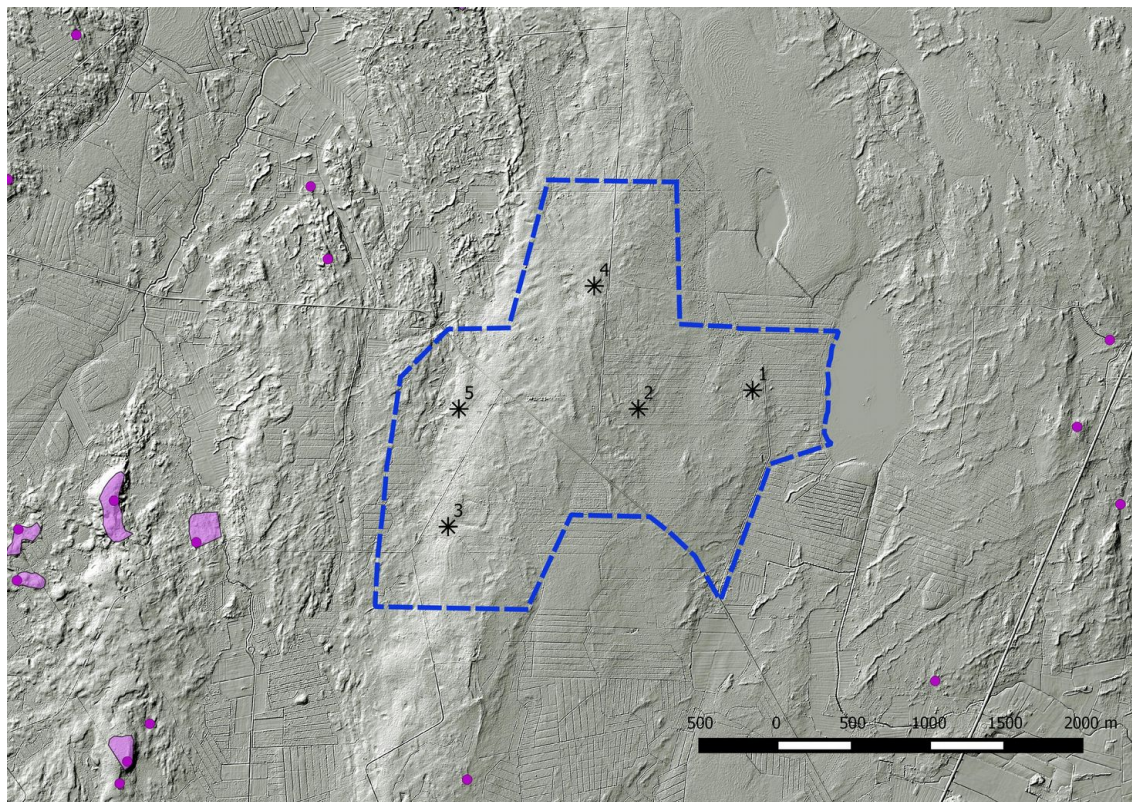
Maalahden tunnetut muinaisjäännökset on inventoitu vuosina 2007-2008 (Vesa Laulumaa, Museovirasto). Viime vuosina lähialueella on tehty arkeologisia selvityksiä tuulivoimapuistojen ja niihin liittyvien suunniteltujen voimalinjojen alueilla (Jaana Itäpalo, Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu: Maalahden Ribäckenin tuulivoimapuisto 2012, Pörtömin tuulivoimapuisto 2012, Voimajohtolinjausten inventointi Körnsnäs-Maalathi-Närpiö 2013).

2.2. Menetelmä

Arvioidaan muinaisjäännösten- ja kulttuuriperintökohteiden potentiaalinen esiintyminen hankealueella. Analyysi perustuu aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin kohde- ja lähialueella, Museoviraston digitaaliseen tietokantaan, maaperäkarttoihin, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, laserkeilausaineistoon, vanhoihin karttoihin ja kirjalliseen aineistoon. Lisäksi käytetään alueesta laaditun tuulivoimaosayleiskaavan kaavaselostuksen (30.11.2016) sekä vuonna 2015 alueella tehtyjen luontoselvitysten tietoja (23.12.2015). Historiallisten karttojen ja kirjallisuuden avulla selvitetään mm. onko alueella ollut pysyvää tai tilapäistä asutusta ja millä tavoin aluetta on mahdollisesti käytetty elinkeinojen harjoittamiseen jne.

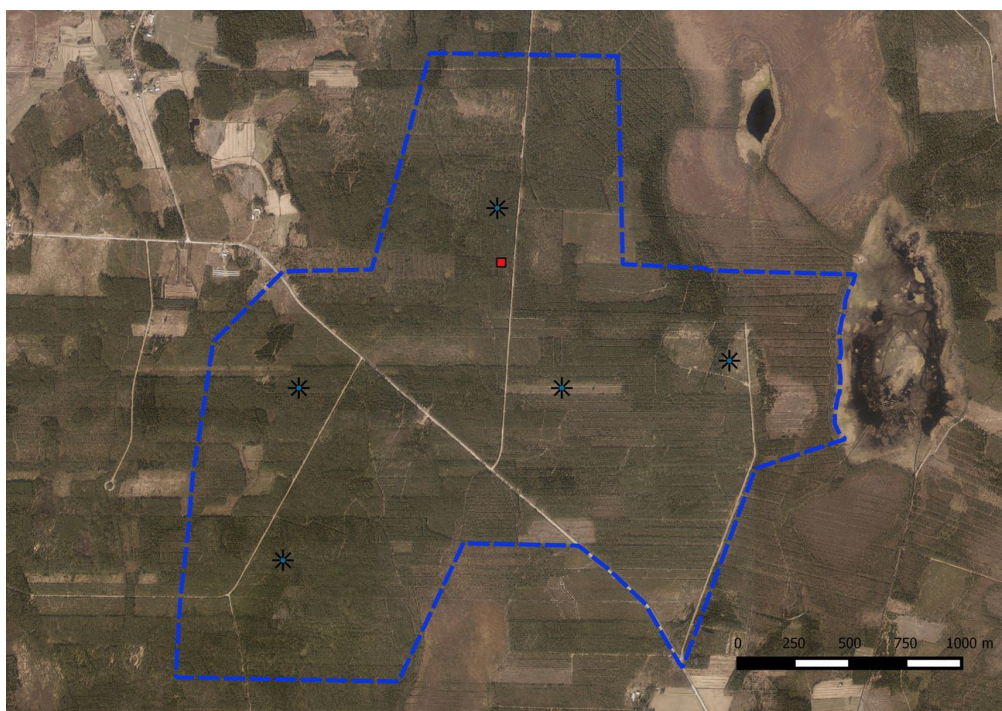
3. Maisema topografia ja geologia

Hankealueen laajuus on n. 500 hehtaaria. Suurimmat korkeuserot esiintyvät lounaisosassa, missä sitä on enimmillään n. 7,5 m / 100 m. Muuten korkeuserot ovat pääosin pieniä. Sillä esiintyy myös tasaisia rämeitä ja soita, joista laajan alueen itäosassa Lisansjönin länsipuolella. Maalaji on pohjamoreenia ja turvetta, maaperä on ilmeisesti paikoitellen hyvin kivikkoista. Alueella ei ole vesistöjä. Sillä ei sijaitse myöskään jäänteitä laske-
tuista vesistöistä. Alue on asumaton ja pääosin talousmetsää. Alueen halki kulkee kaksi metsätietä ja Peto-
lahdentie.

Hankealue ja voimalapaikat 1-5 vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM, tausta-aineisto MML. Suunnittelu-
aluetta lähinnä sijaitsevat tunnetut muinaisjäännösalueet punaisena, kohdekoordinaatit ympyröinä, muinais-
jäännökset Museoviraston muinaisjäännösrekisterin mukaan.

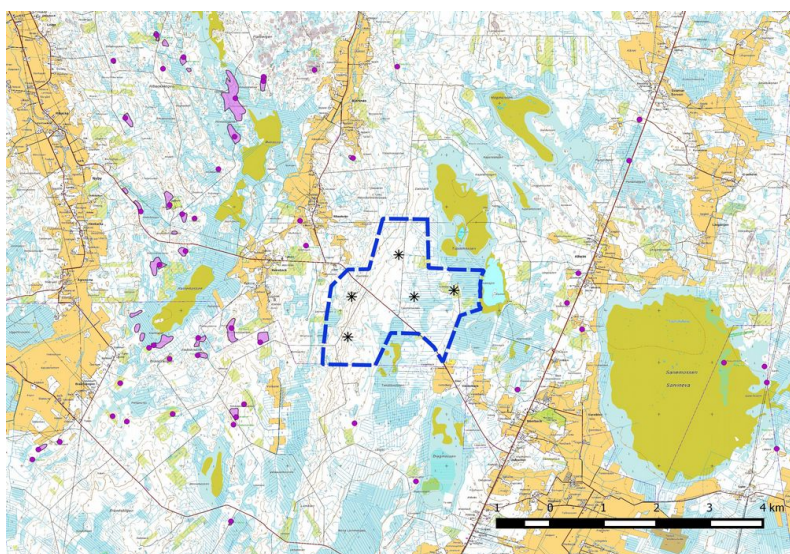

Hankealue ja tuulivoimaloiden paikat ortokuvalla, MML 1/2017. Vuoden 2015 luontokartoituksessa havaitut kivirakenteet punaisen neliön kohdalla.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alueen sijaintikorkeus n. 30-50 m mpy vastaa muinaisrannan tasoa myöhäiskivikaudelta pronssikaudelle karkeasti n. 3000-5000 vuotta sitten.² Alle 5 kilometrin etäisyydeltä tunnetaan useita esihistoriallisia hautaröykkiökohteita. Niihin liittyviä mahdollisia asuinpaikkapintoja ei ole havaittu. Lähialueella sijaitsee runsaasti myös röykkiöitä, joiden tarkoitusta ja ajoitusta ei tiedetä, monet niistä ovat myös viljelysröykkiöitä. Kivisen tai tasaisen maaperän perusteella laajoja alueita ei voi pitää hyvinä esihistoriallisten aktiviteettipaikkojen löytymisen kannalta. Hankealueelle ei muodostunut esihistoriallisella ajalla sen tyyppistä saaristoa, johon esimerkiksi pyyntileirit tavallisesti perustettiin.

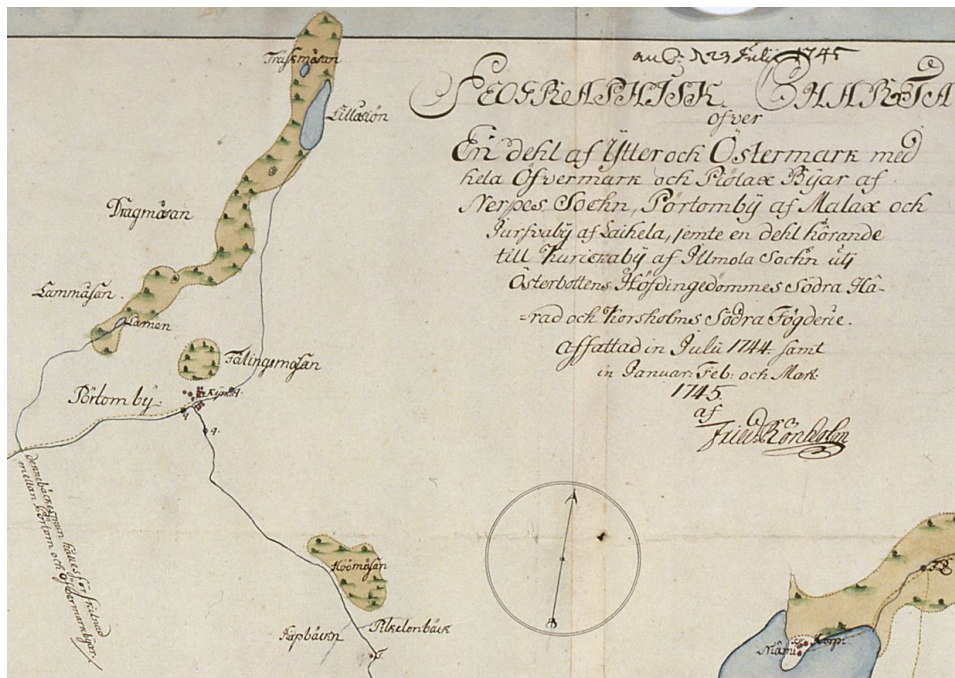
Suunnittelualueita lähinnä sijaitsevat tunnetut muinaisjäännösalueet punaisena, kohdekoordinaatit ympyröinä, muinaisjäännökset Museoviraston muinaisjäännösrekisterin mukaan.

² Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko, julkaisematon.

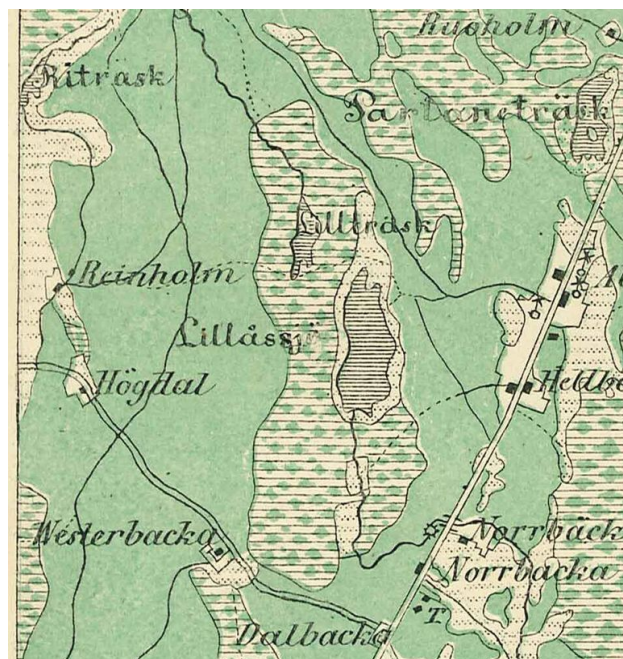

Lähistöllä Petalaxån, Ribäckenin-Rainebäckenin ja Närpesån varrelle vanhin asutus syntyi keskiajalta 1600-luvulle. Kohdealue on ollut koko historiallisen ajan jakson ajan asumatonta. Syy tähän on maaperä ja vesistöjen puuttuminen. Se on ollut maaperältään myös viljelykseen soveltumatonta, itäpuolisilta Lillträsketin ja Lisansjönin alueilta on sen sijaan voitu kerätä eri aikoina luonnonrehua. Lidar-aineistosta ei tehty havaintoja tervahaudoista tai hiilimiiluista, jotka ovat alueella tavallisia. Sijainti vanhojen asutuskeskittymien lähellä mahdollistaa kuitenkin metsäelinkeinoihin liittyvät jäänteet hankealueellakin. Sille sijoittuu Gamla Malax ridvägen, joka on merkitty mm. 1800-luvun kartoille. Se lienee ollut käytössä paikallisesti merkittävänä kulkuväylänä vielä 1900-luvun alussa. Itäreunan entisille suoalueille ei ole merkitty polkuja vanhoille kartoille, minkä perusteella siellä ei olisi muinaisia kapula- tai pitkospuureittejä. Entiset suot ovat siellä myös ojitettuja.

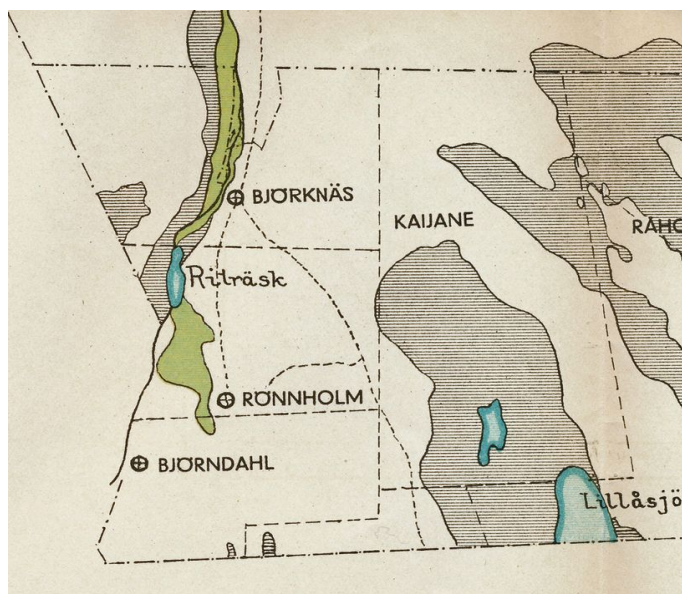
Geometrinen kartta vuodelta 1745, vasemmalla ylhäällä nykyiset Lillträsket ja Lisansjön, hankealue sijoittuu niiden länsipuolelle, http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/@mapview?handle=hdl_123456789_23949

Ote Kalmbergin vuoden 1856 kartastosta. Kartalle merkitty Malaxin vanhan ratsupolun linjaus Högdalin itäpuolelta pohjoiseen ja etelään sijoittuu osin hankealueelle, Lillträsketin eteläpuolelta johti vähäisempi polku Rönholmisiin (kartalla Reinholm), https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/6824/URN_NBN_fi_jyu-2007866.pdf

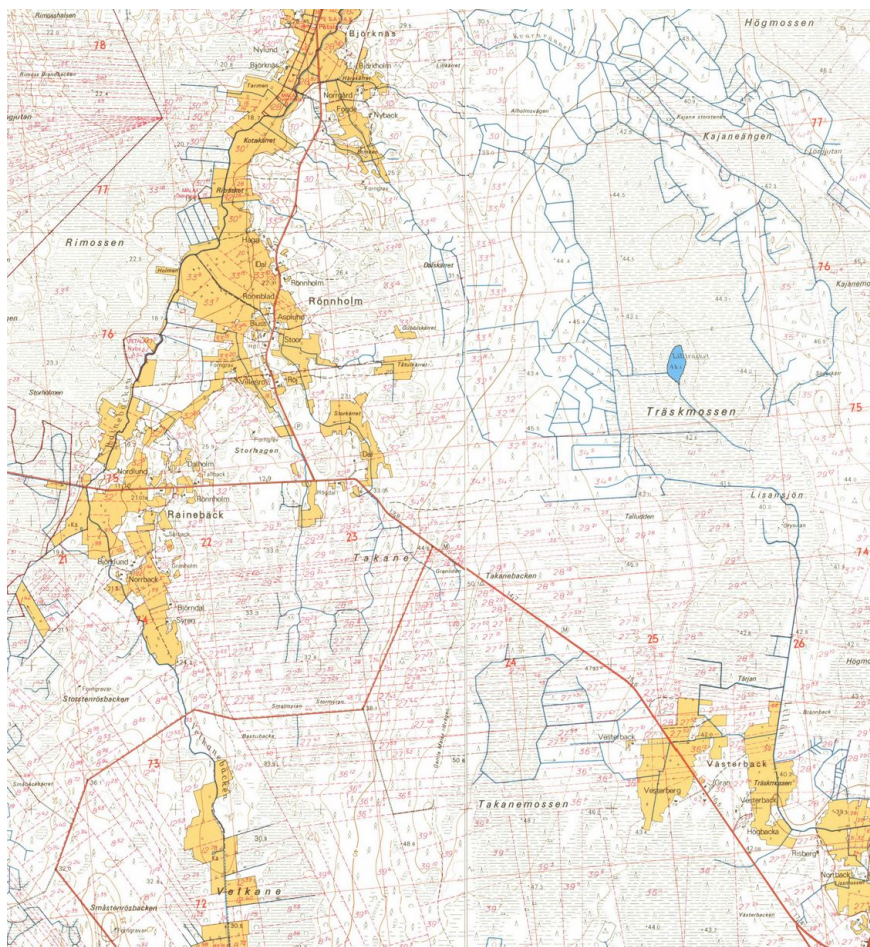

Hankealuetta ja sen lähiseutua kuvattuna vuoden 1846 ja vuonna 1891 täydennetyllä pitäjänkartalla. Kartalle on merkitty Rönholmin itäpuolelle tie, Gamla Malax ridvägen. Se kulkee hankealueen läpi. Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=555918>, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=553938>

Ote vuosien 1753-1801 maanmittauskarttoihin perustuvasta taloudellisesta kartasta vuodelta 1935, Helmer Smeds, Malaxbygden. 1935, liitekartta I. Hankealuetta sijaitsee Björndahlin ja Rönholmin sekä niiden itäpuolelle jäävien järvien eli nykyisten Lillträsketin ja Lisansjönin välissä.

Ote vuoden 1970 peruskartoista 1242 08 ja 1242 11. Hankelueella voidaan havaita mm. kulkeneen useita polkuja, jotka ovat nykyisin hävinneet. Takanemossanin länsipuolelle on merkitty muinainen Malaxiin johtanut ratsupolku, Gamla Malax ridvägen. Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

5. Tulokset

Kulttuuriperintökohde on vanha ratsupolku, Gamla Malax ridvägen. Maalahteen johtanut ratsupolku on merkitty mm. vuoden 1846 ja vuonna 1891 täydennetyille pitäjänkartalle ja paikoin vielä vuoden 1970 peruskartalle. Hankealue on melkein kokonaan metsätalouskäytössä muokattua ja alkuperäiset maakerrokset ovat voineet tuhoutua jopa niin, että ratsupolun linjausta ei ehkä olisi maastossa enää löydettävissä. Vuoden 2015 luontokartoituksessa havaittujen kivirakenteiden ikää tai tarkoitusta ei voitu varmistaa. Ne ovat kuitenkin ihmisen aikaansaamia.

Lidar-aineiston avulla ei löytynyt esim. tervahautoja, jotka usein erottuvat hyvin pistepilviaineistossa. Alueella ei ole ollut pysyvää asutusta eikä vanhojen karttojen ja kirjallisuustietojen avulla löytynyt viitteitä tilapäisasumuksista kuten metsäkämpistä tai mahdollisia karjamajojen paikkoja myöskään suunnittelualueen itäpuolella sijaitsevien Lisansjönin ja Lillträsketin alueilta.

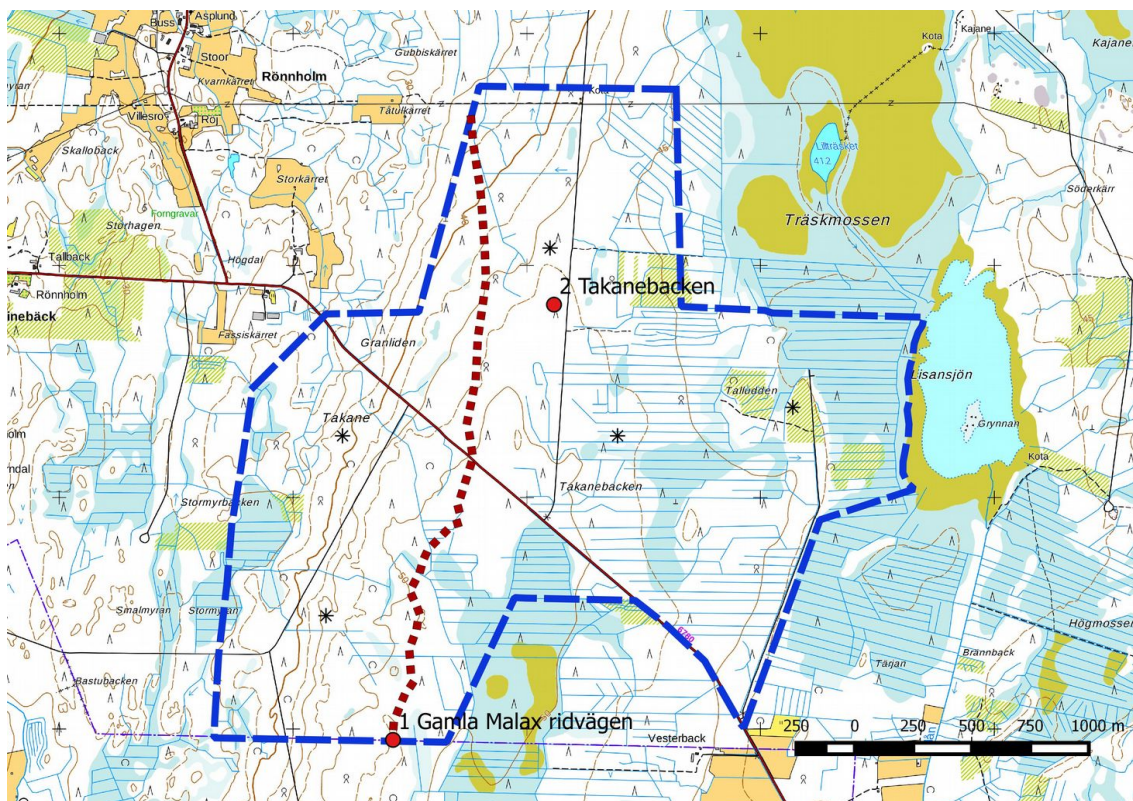
23.1.2017

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Yleiskartta

Kohteet: 1. Gamla Malax ridvägen 2. Takanebacken. Kohdekoordinaatit punaisina ympyröinä, ratsupolun linjaus katkoviivana.

7. Kohdehakemisto

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	status
1. Gamla Malax ridvägen	10	kulkuväylät/tienpohjat	uusi aika	1	?
2. Takanebacken	12	kivirakenteet	?	1	?

Taulukko. Status: U uusi muinaisjäännöskohde/löytöpaikka, MJ tunnettu muinaisjäännöskohde, K kulttuuriperintökohde, M muu inventointihavainto.

8. Kohdekuvaukset

1. Gamla Malax ridvägen

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	kulkuväylät
Ajoitus yleinen:	tienpohjat
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

Paikkatiedot:

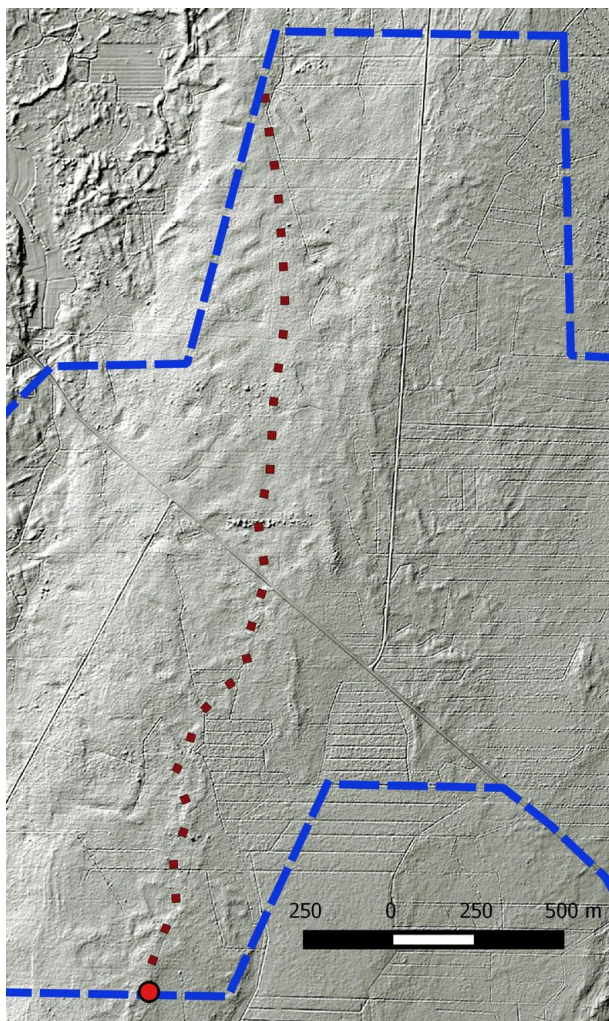
Karttanumero:	M35-lehtijako, P3312L, P3312R vanha yleislehtijako, 124208, 124211 P: 6969954 I: 223428
Koordinaatit:	arvioitu linjauksen eteläpää hankealueella
koord.selite:	ei maastotarkastusta
Inventointimenetelmät:	-
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Maalahden keskustasta n. 18 km etelään talousmetsäalueella Lillträsketin ja Lisansjönin länsipuolella sekä Petolahdentien etelä- ja pohjoispuolella.

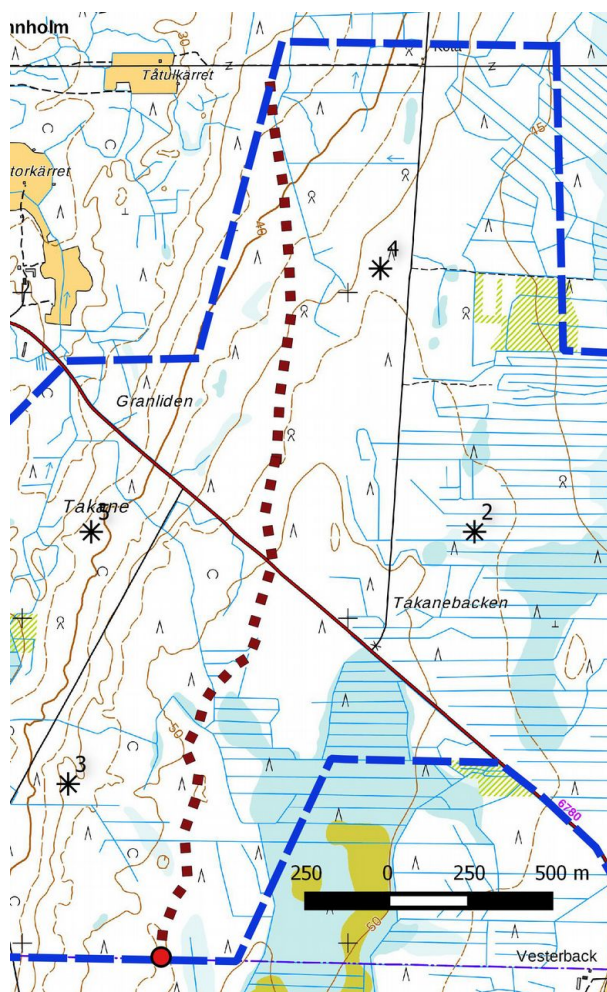
Kuvaus: Gamla Malax ridvägenin linjaus kulkee tuulivoimapuiston suunnittelualueen läpi pohjois-eteläsuunnassa n. 2,8 km. Ratsupolku on merkitty mm. joillekin 1800-luvun kartoille. Tielinjaus on asemoitu 1800-luvun pitäjänkarttojen mukaan ja osin lidaraineiston avulla. Linjaus jatkuu hankealueen ulkopuolelle sekä etelään että pohjoiseen.

Vanhat ratsupolut voivat erottua maastossa kapeina luontaista maanpintaa alempana olevina urina, maaperästä riippuen maanpinnalla erottuva linjaus voi paikoin kadota kokonaan. Linjaus kulkee hankealueella talousmetsissä, joissa maaperä on muokattua. Sen seurauksena alkuperäiset maakerrokset ovat voineet tuhoutua jopa niin, että ratsupolun linjausta ei olisi ehkä enää löydettävissä maastossa.

Ks. kartat sivulla 6-7.

Ratsupolun linjaus lidar-aineistossa.
Tausta-aineisto MML 1/2017.

Ratsupolun linjaus peruskartalla.
Kohdekoordinaatit punaisena ympyränä.

2. Takanebacken

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	mahdollinen muinaisjäännös ?
Tyyppin tarkenne:	kivirakenteet
Ajoitus yleinen:	-
Lukumäärä:	?
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

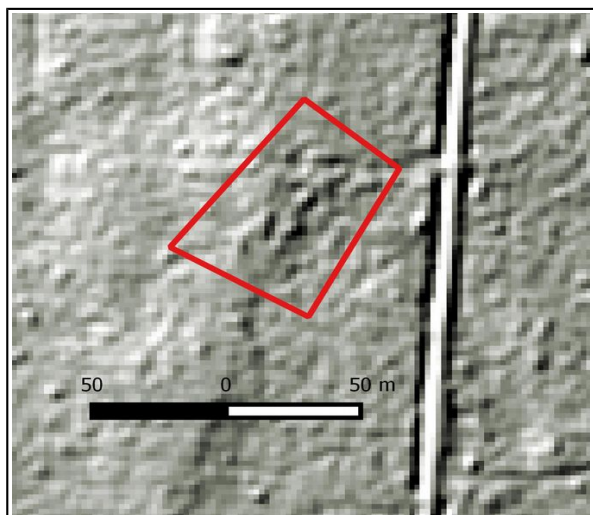
Paikkatiedot:

Karttanumero:	M35-lehtijako, P3312R vanha yleislehtijako, 124211 P: 6971844 I: 224118 z n. 47,5 m mpy
Koordinaatit:	vuoden 2015 luontokartoituksen havaintojen mukaan ei maastotarkastusta
koord.selite:	-
Inventointimenetelmät:	-
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	2015 Ville Yli-Teevahainen, luontokartoituksen yhteydessä

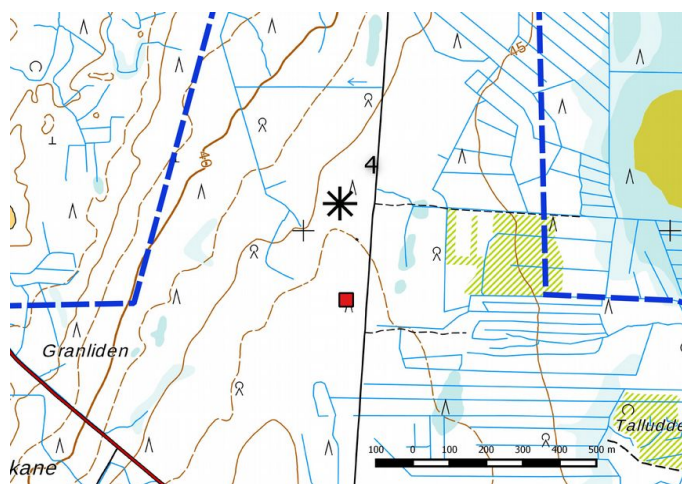
Maastotiedot: Maalahden keskustasta n. 18,8 km etelään talousmetsäalueella Lillträsketin ja Lisansjönin länsipuolella Kajane skogsvägenin varrella.

Kuvaus: Vuoden 2015 luontokartoituksen kuvaus, Maalahden Takanebackenin tuulivoimahankkeen luontoselvitykset 2015. Ramboll. 23.12.2015. S. 34: "Paikalla oli sammaloitunutta ja jäkälöitynyttä "kiviaitaa", joka voisi soveltua esim. vanhan rakennuksen kivijalaksi. Kivimuodostelmaa oli kahdella sivulla, toinen noin 4 metrin pituudelta länteen päin ja toinen noin 5 metrin pituudelta etelään päin. Kivimuodostelmien keskellä oleva maanpinta oli noin puoli metriä vallitsevaa ympärillä olevaa maanpintaa alempana, "kuopalla". Metsä ympärillä oli varttunutta kasvatusmetsää, noin 40-45 vuotiasta MT-VT pohjaista kuusi-mäntysekametsää."

Karttatarkastelun tai kirjallisuustietojen mukaan alue on ollut historiallisella ajalla asumatonta. Myöskään viitteitä esim. paikalla sijainneesta metsäkämpästä tai muusta tilapäisestä paikkaan liittyvästä asutuksesta ei löytynyt tietoja. Luontokartoituksen havaintojen perusteella kysymyksessä on kuitenkin ihmisen aikaansaama rakenne. Sen ikä ja syntytyapa jäivät ratkaisematta. Kohde erottuu lidar-aineistossa.

Kivirakenteet lidar-aineistossa. Kohdalla on myös muita anomaliaita. Tausta-aineisto MML 1/2017.

Kohdekoordinaatit punaisena neliönä ja voimala nro 4.

Valokuvat Ville Yli-Teevahainen, luontokartoitus 2015 Ramboll.

9. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto:

Pitäjänskartat, Maalahti, Närpiö, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Maalahti ja Närpiö:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Vanha kartta, <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

Kirjallisuus:

Jern Kurt, Befolkning och bebyggelse fram till 1870. Malax historia, del I. 2007.

Smeds Helmer, Malaxbygden. 1935.

Muu aineisto:

Delgeneralplan för vindkraft i Takanebacken. Takanebackenin tuulivoimaosayleiskaava. Planebeskrivning, planeutkast. Kaavaselostus, kaavaluonnos. Sito. 30.11.2016.

Maalahden Takanebackenin tuulivoimahankkeen luontoselvitykset 2015. Ramboll. 23.12.2015.

Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko. Julkaisematon.